

ג ל ו נ ו ת ל ע י ו ר ן ב פ ר ש ת ה ש ב ו ע
בעריכת נחמה ליברביץ שנת העשרים ותשע

דברים (תש"ל)

פרק ב' פסוקים כ"ח-כ"ט
עיון גם גליון דברים תש"י

כ"ח . אכל בכסף חשבונני ואכלתי ומים בכסף תתן לי ושתיתי
רק אעברה ברגלי.

כ"ט . כאשר עשו לי בני עשו היושבים בשעיר והמואבים היושבים בער
עד אשר אעבר את הירדן אל הארץ אשר ה' אלוקיני נתת לנו.

א. ראב"ג ד"ה כאשר עשו לי בני עשו
יש מפרשים כי פירושו על "אוכל בכסף חשבונני ואכלתי". אם כן הוא - מה
יעשו עם יושבי ער שהם מואבים? והכתוב אמר (דברים כ"ג ה') "על אשר לא
קדמו אתכם בלחם ומים"?
והוצרכו לפירוש זה, בעבור שאמר מלך אדום (במד' כ' י"ח) "לא תעבור בי".
ולפי דעתי שפירושו על טעם (ב' כ"ז) "בדרך בדרך גלך" כאשר עשו לי בני
עשו, שסבבו הר שעיר בדרך בדרך. וכן כתוב (ב' ד') "אתם עוברים בגבול
אחיכם בני עשו היושבים בשעיר". רק המלך, שהוא מלך אדום, לא עזבם שיעברו
דרך מדינתו, כי משם היה מקום ארץ כנען קרוב; ולכן עברו על ער, כי כן
כתוב.
ורבים אמרו: הם לא קדמו רק ישראל קנו מהם.

רלב"ג כאשר עשו לי בני עשו...
אלה דברי משה, ופירושו: כמו שעשו לי בני עשו והמואבים שלא נתנוני לעבור
בגבולם עד אשר אעבור את הירדן, כן לא אבה סיחון העבירנו. ויהיה וי"ו
"ולא אבה" ללא ענין.

- 1) מה קשה בפסוקנו לשני הפרשנים דלעיל?
- 2) כיצד ספריך הראב"ג את דעת ה"יש מפרשים"?
- 3) הסבר דבריו "והוצרכו לפירוש זה":- לאיזה פירוש יכוון?
- 4) מה ענין במדבר כ' י"ח לעניננו?
- 5) כיצד מיישב הראב"ג את הקשי של פסוקנו בפירוש הפותח במלים "ולפי דעתי"?
- אא 6) למה אומר הראב"ג "רק המלך, שהוא מלך אדום, לא עזבם...".
ולמה לא אמר בקצור: רק מלך אדום לא עזבם...?
- 7) באיזו הוראת משתמש הראב"ג בדבריו במלה "מדינה"?
("לא עזבם שיעברו דרך מדינתו").
- 8) האם ה"רבים" אשר את דעתם מביע הראב"ג בסוף דבריו הם חזרה
על אחד משני הפירושים שהביא עד כאן (דעת ה"יש מפרשים",
ודעתו שלו) או הלכו ה"רבים" כאן בדרך שלישית?
- אא 9) מה ראה הרלב"ג לומר לפסוקנו (פ' כ"ט) "כאשר עשו לי...".
"אלה דברי משה", הלא כל השליחות לסיחון מלך האמורי היא
מדברי משה?
- א 10) למה יש לדעת הרלב"ג לפרש את חוי"ו של "ולא אבה סיחון"
כוי"ו "ללא ענין"?

ב. כאשר עשו לי בני ישראל היושבים בשעיר...

ר' יעקב צבי מקלנבורג: הכתב והקבלה -

...ולדעתי נראה שאין הכתוב מדבר לא מענין לחם ומים שנתנו להם בני עשו
ומואב, אף לא מענין העברתם דרך ארצם, אבל ידבר מענין המאון והסרוב של
בני עשו ומואב, שלא השגיחו על קריאת השלום אליהם ולא נתנו את ישראל
לעבור בגבולם. וזה אחרי שחתם משה דברי שלום לסיחון בבקשה לתת רשות
מרצונו הטוב לעבור דרך ארצו, ואחרי שהבטיחו שלא יגיע לו שום נזק מזה,
אדרבה ישיגו אנשי המדינה הרווחה יתירה במכירתם מאכל ומשקה לחיל גדול
כזה, מכל מקום חשש משה פן ישמע סיחון מקריאת שלומו לבני עשו ולמואב,
והם סאנו בשלומו ולא נתנו לו רשות לעבור, ומשה נטה מהם ונחר לו דרך
אחרת, ועל זה יסמוך סיחון ויאמר: "לא נופל אנכי מנני עשו ומואב! וכמו

(גליון דברים)

שנחיירא משה מלהלחם עמהם, גם בי לא ילחם אם אמנע ממנו הליכת מחנהו דרך ארצו". לסיבה זו לא נמנע משה מלהודיע לסיחון שלא יתעה בדמיונו זה ולא יחשוב בלבבו להיותו כבני עשו וכסואב. ואף שלא התעורר משה להלחם נגד בני עשו וסואב ללכת ביד חזקה דרך ארצו, לא יתנהג כן עם סיחון, כי אמנם קריאת שלטו אליו איננה רק סורך הסוסר ודרך-ארץ; אבל כשיטאן סיחון מלתת רשות (=לעבור דרך ארצו), לא יגיה משה את ארצו ויבחר לו דרך אחרת, אבל בעל כרחו ושלא לרצונו יסע עם מחנהו ויעבור דרך ארצם!

וזה הנכלל במאמר "רק אעברה ברגלי כאשר עשו לי בני עשו היוטבים בשעיר והמואבים...". כלומר: אם תעשה לי כאשר עשו לי בני עשו ומואב אשר לא שסעו לדברי שלום, תדע שביד חזקה אעבור דרך ארצך לבוא אל הארץ המקווה ממני. ולא רצה משה לומר לו בבאור "אם תעשה לי כאשר עשו הם" להורות שאיננו חוששו כלל שיהיה (=סיחון) מונע ממנו (=ממשה) טובה קטנה זו, ובפרט ששיג על-ידה הרווחה יתירה לאנשי מדינתו, לכן לא הזכיר לו רק ברמז ממניעת בני עשו ומואב.

ובאמת במלת "כאשר" יובן ענין התנאי גם כן, כי מלת "אשר" ישמש גם כהוראת מלת "אם" התנאי (ווען)...

ואות כ"ף המחובר לו (=כאשר") הוא כ"ף ההשוואה והדמיון כמלת "כמו" (וויא), ויש אם כן במלת "כאשר" תרי משמעויות: התנאי והדמיון, וכשתי מלות: אם כמו... (ווען וויא). וטעם "כאשר עשו לי בני עשו..." אם כמו שעשו לי בני שעיר ומואב תעשה עמדי.

ובכמה מקומות יבוא מלת "רק" בתחילת המאמר אף שאיננו מקושר לתחילתו כי אם לסופו כמו (ישע' כ"ב י"ט) "רק זועה הבין שמועה", שטעמו: רק הבן שמועה - זועה, שטעמו: רק מצד שמיעת הפרענות יזועו ויפחדו. (נור דאס געריכט צו הערען ווירד זו שרעקען) וכן (תהלים ל"ב) "רק לשטף מים רבים אליו לא יגיעו" - טעמו: אף כי רבים שטפו, רק אליו לא יגיעו.

וכן הוא: רק כאשר עשו לי בני עשו... אעברה ברגלי. ויורה מלת "רק" על היפך הקודם: בנתינת רשותך אלך רק בדרך המיוחד לחיל לעבור, אבל אם תמאן, תדע כי ביד חזקה אעבור דרך ארצך עד אשר אעבור את הירדן אל הארץ.

ודע כי יש מפרשים מלת "רק" לפעמים כטעם מלת ודאי, בלי ספק, והוא דרך אוטודן רעה, שמשער בלבו לאמר: נראה ודאי שהענין אינו אלא כך. (ניכט אנדערס אלס, געוויס). וטזה הפירוט (בראשית כ' י"א) "רק אין יראת שמים במקום הזה"... ועל דרך זה יש לפרשו גם כאן: ודאי בלי ספק אעברה.

ולפי פירוש זה קיים משה מה שנצטווה על סיחון (ב' כ"ד). כי אין לך חרחור ריב למלחמה כזה, שמודיע אליו שבמניעת נתינת הרשות יעבור בעל כרחו ושלא ברצונו... ומסתייע פירוש זה משנוי לשון הנאמר כאן ממה שאמר למלך אוורס (במדבר כ' י"ט) "רק אין דבר ברגלי אעבורה"... וגם סוף דבריו הם לשלום כתחילתם, ...וכאן אף שתחילת דבריו לשלום סופם למלחמה, לכן השמיט מלים "אין דבר", דבאמת ישיגנו נזק המלחמה!

- x (1) הכתב והקבלה פותח פירושו בדחית הפירוש של רש"י "לא לענין לעבור את ארצו אלא לענין סכר אוכל ומים". מה חולשה יש למצוא בפירוש זה?
- x (2) הוא ממשיך בדחית פירושו של הראב"ע (ע' בשאלה א "ועל דעתו"). מה חולשה יש למצוא בפירוש זה?
- (3) כיצד מיישב הכתב והקבלה את הקושיה שעמדנו עליה בשאלה א'?
- אא (4) היכן מצינו בתורה (ויק', דברים) "אשר" בהוראת "אם"?
- (5) מה היא השאלה הגדולה על שליחות משה לסיחון שמישב אותה הכתב והקבלה בדבריו האחרוניים?
- (6) כיצד מטתייע פירושו מן ההשוואה שבין נוסח השליחות לאדום (במדבר כ') ונוסח השליחות לסיחון בפרקנו?
- (7) טגין שגם סואב סרבו לבקשת משה לעבור בגבולם?

אא ג. ר' דוד הופמן - פירושו לס' דברים מיישב את הקושיה שעל פסוקנו (א) לא כרש"י ולא כראב"ע ולא כרלב"ג ולא ככתב והקבלה, ועל סמך לשון פסוקנו! התוכל למצוא ישוב זה?